

ΤΑ ΕΚ ΤΟΥ ΑΓΩΝΟΣ ΤΟΥ 1940 ΔΙΔΑΓΜΑΤΑ

ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ Κ. ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗ

1. Τὸ ὑψιστον πάντων τῶν ἀγαθῶν εἶναι ὁ Θεός! Ἡ ὑψίστη δὲ ἀρετή, ἡ Ἀγάπη! Ἡ ὑψίστη δὲ Ἀλήθεια συγκρατοῦσα τὸν κόσμον εἶναι ἡ Δικαιοσύνη, ἡ ὁποία ἀξιολογεῖται καὶ καταξιοῦται ὑπὸ καὶ διὰ τῆς Ἐλευθερίας, ἣτις ἀποτελεῖ συγχρόνως καὶ τὴν γενεσιουργὸν αἰτίαν τῆς ἀληθοῦς Δικαιοσύνης! Ἀλλ' ἡ διασφάλις τῆς Ἐλευθερίας ἀπαιτεῖ ἀγῶνας καὶ μάλιστα ἀγῶνας συνεχεῖς. Εἰς τοὺς ἀπροσμετρήτους καὶ σχεδὸν ἀδιαλείπτους ἀγῶνας τῶν Ἑλλήνων, ἀφ' ὅτου ἡ Ἑλληνικὴ Ἱστορία ἤρχισε νὰ καταγράφη τὰς θυσίας αὐτῶν ἀνὰ τοὺς αἰῶνας, ὀφείλεται καὶ ἡ διάσωσις τῆς φυλῆς καὶ ἡ διασφάλις τῆς Ἐλευθερίας των.

2. Πᾶσα πανήγυρις φαιδρύνει τὸν ἄνθρωπον καὶ πᾶσα ἐορτὴ λήθην τῶν λυπηρῶν ἀπεργάζεται. Καὶ ἀσφαλῶς τὰ Νικητήρια τῆς 38ης ἐπετείου τῆς 28ης Ὀκτωβρίου τοῦ 1940 εὐφραίνουσι καὶ συγκινοῦσι πάντας ἡμᾶς σήμερον. Ὅσοι δὲ ἐξήσαμεν τὰ τρόπαια τοῦ νικηφόρου Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, τὰ τρόπαια δῆλον ὅτι τῶν ἐνδόξων ἀγῶνων του εἰς τὰ Βορειοηπειρωτικὰ βουνὰ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, συγκινοῦμεθα καὶ σήμερον καὶ αισθανόμεθα ἐν ἀμετεωρίστῳ καυχῆσει τὸ τί δύναται νὰ πραγματοποιήσῃ ὁ Ἕλληνας ἐν ἀμύνη εὐρισκόμενος καὶ ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ τῶν εὐγενεστέρων Ἰδεωδῶν, ἅτινα ἐμπεριέχονται ἐν τῇ ὑψίστῃ ἐννοίᾳ τῆς Πατρίδος. Ζωή, τιμὴ, ἐλευθερία, Θρησκεία, ἠθικὴ, ἀξιώματα, γλῶσσα, ἰδιοκτησία, οἰκογένεια, ἀγαθὰ ἀναρίθμητα τοῦ παρόντος καὶ τοῦ ἐνδόξου ἱστορικοῦ παρελθόντος, πολιτιστικὰ ἐπιτεύγματα τῆς ἐποχῆς, τεθνεώτων συγγενῶν καὶ φίλων μνημοσύνη, πολυποίκιλα βιώματα τοῦ κοινωνικοῦ βίου, εἰρηναὶ ἀπολαύσεις τῶν ἐπιγείων ἀγαθῶν· πάντα ταῦτα καὶ ἀναρίθμητα ἄλλα συμπεριλαμβάνονται ἐν τῇ ἰδεατῇ ἐννοίᾳ τῆς «Πατρίδος», τοῦ πολυποθήτου χώρου, τοῦ ἐμπεριέχοντος εἰς ἐνιαῖον σύνολον ὁμογενείας τὸ στοιχεῖον τοῦ

« Ἔθνος »! Πάντα ταῦτα διὰ τῶν βαρβαρικῶν ἐπιθέσεων καὶ τῶν πολεμικῶν προσβολῶν διατρέχουσι τὸν κίνδυνον τῆς ἀπωλείας, ἂν δὲν εἴμεθα ἔτοιμοι ν' ἀγωνισθῶμεν μέχρις ἐσχάτων!

3. Εἶναι ὠραῖον πράγμα νὰ μελετᾷ ὁ ἄνθρωπος τὰς ἀριστείας καὶ τὰ κατορθώματα τῶν προγόνων αὐτοῦ. Πληροῖ δὲ χαρᾶς ἀνεκφράστου τὴν ψυχὴν τοῦ μελετητοῦ τῶν ἐνδόξων σελίδων τῆς πατρῴας ἱστορίας τὸ νικηφόρον ἐπιστέγασμα μακροτάτων ἀγῶνων καὶ σκληροτάτων θυσιῶν. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἐπανάληψις ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν τῶν αὐτῶν πολλάκις ἱστορικῶν γεγονότων ὄχι μόνον δὲν κουράζει τὸν εὐγνώμονα μελετητὴν τῆς Ἱστορίας τῆς Πατρίδος του, ἀλλὰ πάντοτε καὶ μεγαλυτέρας χαρᾶς πληροῖ τοῦτον· διότι οὕτω πως παρέχεται εἰς αὐτὸν καὶ πάλιν ἡ εὐκαιρία νὰ γευθῇ τὴν γλυκύτητα ἐκ τῆς νοσταλγικῆς ἀναμνήσεως τοῦ ἐνδόξου παρελθόντος τῆς Πατρίδος αὐτοῦ. Ἄλλὰ συγχρόνως προσφέρεται εἰς αὐτὸν ἡ πλέον ἐπίκαιρος διδαχὴ, διὰ νὰ δομήσῃ, ὡς γνήσιος ἀπόγονος ἀθανάτων καὶ αἰωνίων εἰς δόξαν προγόνων, εἰς νέας ἐθνικὰς ἐξορμήσεις καὶ ἀγῶνας καὶ θυσίας, ἂν ἡ Πατὴρ τὸ ἀπαιτήσῃ.

4. Μελετῶμεν τὴν Ἱστορίαν μας χωρὶς προκαταλήψεις καὶ διαστροφάς, διὰ νὰ διδαχθῶμεν. Ἐμβαθύνομεν εἰς αὐτήν, διὰ νὰ ἀντλήσωμεν διδάγματα καὶ πείραν. Ἀναμιμνησκόμεθα τῶν θυσιῶν τῶν προγόνων μας, διὰ νὰ μάθωμεν καὶ ἡμεῖς νὰ θυσιαζώμεθα ὑπὲρ τῶν πατριῶν. Γεραίρομεν καὶ ὑμνοῦμεν τὰ ἐνδοξα ἐπιτεύγματα τῶν ἡρώων τοῦ Ἔθνους μας, διὰ νὰ ὀρκισθῶμεν μυστικῶς ὅτι καὶ ἡμεῖς εἴμεθα ἔτοιμοι νὰ διεκδικήσωμεν τὰ δίκαια καὶ ὅσια τῆς φιλότατης Πατρίδος ἡμῶν καὶ ὅτι δὲν πρόκειται νὰ καμφθῶμεν ἐνώπιον καὶ τῆς πλέον ἰταμῆς προκλήσεως ἢ βίας!

* * *

5. Ἄς μοι ἐπιτραπῇ τώρα κάποια παρέκβασις ἐκ τοῦ κυρίου μου θέματος. Εἴθισται, ὅπως ἀπὸ τοῦ ἐπισήμου τούτου βήματος, πέρα τῶν συνήθων ἐγκωμίων ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν ἐθνικῶν ἐπετειῶν, ὁ ἐκάστοτε ὁμιλητής, προσφέρει εἰς τοὺς ἀκροατὰς ἐρμηνείας ἰδεῶν ἢ πράξεων, διδακτικῶν ἀπὸ πολλῶν ἀπόψεων. Ἐκρῖνα λοιπὸν ἐπίκαιρον νὰ ἀπα-

σχολήσω ὑμᾶς σήμερον καὶ μὲ τὴν πολύσημον ἔννοιαν τοῦ « ἄ γ ῶ ν ο ς » καὶ τῆς ἐρμηνείας τοῦ ὄρου, τὴν ὁποίαν ἔδιδον κυρίως οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, ἀλλ' ἐν συντομίᾳ τί περὶ τοῦ ὄρου διαλαμβάνουσι καὶ οἱ συγγραφεῖς τῆς Π. Δ., ὅπως καὶ ὁ Χριστιανισμός. Προκαταβολικῶς λεχθήτω ὅτι μόνον σκιωδῶς καὶ ἐπιτροχάδην θὰ ἀναφέρωμεν τὰ περὶ τῆς ἐννοίας τοῦ « ἄ γ ῶ ν ο ς ».

6. Ὁ ὄρος, ἐκ τοῦ ρήματος « ἄ γ ω », ἐσήμαινε κατ' ἀρχὰς «συνάθροισιν», «συνέλευσιν» τῶν πολιτῶν μιᾶς πόλεως πρὸς παρακολούθησιν ἰδίᾳ ἀθλητικῶν ἀγώνων. Ὑστερον διηρυνῆθη ἡ ἔννοια τοῦ ὄρου καὶ « ἄ γ ῶ ν » ἐκλήθη πᾶν εἶδος «ἀγῶνος» ἐν πολέμῳ ἢ ἐν δικαστηρίοις, ἀκόμη καὶ εἰς κάθε κίνδυνον. Ὁ ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου χρησιμοποιηθεὶς τὸ πρῶτον ὄρος « ἄ γ ῶ ν », προσέλαβε σὺν τῷ χρόνῳ πολυποίκιλον σημασίαν. Ὁ Ἰσοκράτης λέγει: «ἔτι δὲ ἀγῶνας ἰδεῖν μὴ μόνον τάχους καὶ ρώμης, ἀλλὰ καὶ λόγων καὶ γνώμης καὶ τῶν ἄλλων ἔργων ἀπάντων» (IV, 45). Εἰς τὴν πρώτην θέσιν κατετάσσοντο οἱ λεγόμενοι «ἀγῶνες εἰρήνης» πὸν περιελάμβανον πᾶν εἶδος εὐγενοῦς ἀμίλλης σώματος καὶ πνεύματος. Ἀναφέρω μερικὰ εἶδη τῶν ἀγώνων τούτων, πολλὰ τῶν ὁποίων εἶναι καὶ σήμερον γνωστά.

7. Ὑπῆρχον λοιπὸν ἀγῶνες «καλῆς ἀναγνώσεως, καλλιγραφίας, ὀρθογραφίας, μελογραφίας, ρυθμογραφίας, ποιήσεως, ζωγραφικῆς, ἀκόμη καὶ πολυμαθείας». Πέρα τούτων εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα ὑπῆρχον καὶ περιέργοι «ἀγῶνες», πολλοὶ τῶν ὁποίων δὲν εἶναι ἄσχετοι καὶ μὲ μερικὸς πὸν πληροφοροῦμεθα καὶ σήμερον διὰ τοῦ καθημερινοῦ τύπου. Ὑπῆρχον, φέρ' εἰπεῖν, «ἀγῶνες ἀγρυπνίας, πολυφαγίας, πολυποσίας ἢ ἀκρατοποσίας» κ. ἄ. Πολὸν σπουδαῖοι ἐθεωροῦντο οἱ «ἵππικοὶ καὶ οἱ μουσικοὶ ἀγῶνες». Προσέτι καὶ οἱ ἀθλητικοὶ «γυμνικοὶ» ἀγῶνες. Οἱ ἀγῶνες οὗτοι ἐθεωροῦντο «ἀγῶνες ρώμης καὶ σοφίας καὶ πλούτου». Τὸ πλῆθος τῶν «γυμνικῶν» ἀγώνων μὲ τὰς ὀνομασίας των νὰ ἀναφέρω δὲν θεωρῶ σκόπιμον. Οἱ ἀγῶνες οὗτοι εἶναι οἱ καὶ σήμερον χρησιμοποιούμενοι, ἦτοι ἀγῶνες «δροῦμον, ἄλματος, ἀκοντίου, πάλης,

πυγμαχίας, πεντάθλου, παγκρατίου, θαλασσοδρομίας, όπλομαχίας, λιθοβολίας, θηριομαχίας» και άλλοι, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός!

8. Θὰ ἤθελον νὰ ἐξάρω τοὺς λεγομένους «μουσικούς» ἀγῶνας, πού μὲ τὸ πλῆθος τῶν διαφόρων ἀποχρώσεών των, προκαλοῦν καὶ σήμερον τὴν ἐντύπωσιν. Εἰς τοὺς «μουσικούς» ἀγῶνας κατετάσσοντο οἱ «ραψωδοί», οἱ «ὑμνογράφοι», οἱ «νομογράφοι», οἱ «διθυραμβευταί», οἱ «κιθαρῳδοί», οἱ «αὐλωδοί», οἱ «χορευταί», οἱ «ἀθληταί», οἱ «πυθαῶλαι ἢ ψιλοκιθαρισταί», οἱ «ψάλται», οἱ «χοροκιθαρισταί» κ. ἄ. Πέραν τούτων ὑπῆρχον ἀγῶνες «σκηνηκοί», «θυμελικοί», «τραγωδῶν», «κωμωδῶν», ἀκόμη καὶ «σατυρικῶν» ποιητῶν. Σημειωτέον δ' ὅτι καὶ αἱ θρησκευτικαὶ ἐορταὶ παρεῖχον εἰς τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας ἀφορμὰς εἰδικῶν «ἱερῶν» ἀγῶνων, ὡς ἐκαλοῦντο. Τοιοῦτοι ἀγῶνες ἦσαν τῶν «Ἐλευσινίων», τῶν «Ἰσθμίων», τῶν «Πυθίων», τῶν «Νεμεῶν» κ. ἄ. Ἐπίσης ἰδιαιτέρας σημασίας ἦσαν καὶ οἱ ὑπὲρ τῶν «ἠρώων» ἀγῶνες. Ὑπῆρχον ἀγῶνες «πολιτικοί», «ἐπιχώριοι», ἀκόμη καὶ «οἰκουμενικοί» ἀγῶνες, κατὰ τοὺς ὁποίους ἐλάμβανον μέρος πολῖται Ἑλληνες καὶ ἐξ ἄλλων περιοχῶν. Τοῦτο δὲ ὑπεδήλου ἔμμεσον ἀναγνώρισιν ὁμογενείας ὄλων τῶν κατοίκων, καὶ τῶν πλέον ἀπομεμακρυσμένων, τῶν διαφόρων πόλεων ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ κυρίως Ἑλλαδικοῦ χώρου. Καὶ οἱ «οἰκουμενικοί» οὗτοι ἀγῶνες θὰ ἠδύναντο νὰ θεωρηθοῦν πρόδρομοι τῆς ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν Ἑλλήνων ὑποθαλπομένης ἰδέας τῆς πανελληνίου «ἐνότητος», τὴν ὁποίαν ἐξεμεταλλεύθη ὕστερον ὁ Μακεδῶν βασιλεὺς Φίλιππος.

9. Θαναμάζομεν ἡμεῖς σήμερον τὴν ὀργάνωσιν καὶ ποικιλίαν τῶν «ἀγῶνων» ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ διερωτώμεθα: Ποία ἢ αἰτία καὶ ποῖος ὁ σκοπός, εἰς τὸν ὁποῖον ἀπέβλεπον οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες διὰ τῶν ἀγῶνων, οἵτινες ἐκάλυπτον ὅλας τὰς ἐπιδόσεις τόσον τοῦ ἰδιωτικοῦ, ὅσον καὶ τοῦ δημοσίου βίου τούτων; Ἡ αἰτία καὶ ὁ σκοπός καθωρίσθησαν ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου: «αἰὲν ἀριστεύειν καὶ ὑπέροχον ἔμμεναι ἄλλων» (Ἰλ. VI, 208) τὸν Ἑλληνα ἐν παντὶ καὶ πάντοτε. Παραλείπω ἀναρίθμητον πλῆθος ἄλλων ἀγῶνων τῶν ἀρχαίων

Ἑλλήνων. Πάντως ὁ Ἀριστοτέλης ἐχαρακτήρισε τὴν «ἀγωνιστικὴν τέχνην» (Πολιτ. V, 6, 4) σπουδαιωτάτην μορφωτικὴν τέχνην ἀγωγῆς καὶ διαπλάσεως τοῦ ἥρωικοῦ φρονήματος τῶν Νέων. Σημειῶ ἐπίσης ὅτι τὸν ἐν «πολέμῳ» ἀγῶνα ὁ Αἰσχύλος ὀνομάζει «ξίφηφόρον». Ἰδιαιτέραν δὲ ἔμφασιν ἔδιδον οἱ φιλόσοφοι εἰς τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς ἀγῶνας. Ὁ δὲ Πλούταρχος τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς καὶ τῶν ἠθικῶν πράξεων ἀγῶνας, ὅχι μόνον ἐθεώρει ὡς ἐπιβαλλομένους εἰς τὸν καλὸν πολίτην δι' ὄλον τοῦ βίου, ἀλλὰ καὶ μετέθετε τὸ βραβεῖον τῶν ἠθικῶν ἀγῶνων εἰς τὴν μετὰ θάνατον ζωὴν, λέγων: «οἱ πεπανμένοι τῶν περὶ τὸν βίον ἀγῶνων δι' ἀρετὴν ψυχῆς γενόμενοι δαίμονες», ἤτοι ἡμίθεοι (Περὶ μεγαλοφ. Σωκράτους II, 593e Teubner).

10. Καὶ διὰ τὰ μεταφερθῶμέν πως καὶ εἰς τοὺς Ἑβραίους καὶ τὴν Π. Δ., λέγομεν ὅτι ἐν τῇ ἐννοίᾳ περίπου τοῦ Πλουτάρχου ὁμιλεῖ καὶ ὁ Φίλων περὶ τοῦ «ἀγῶνος τοῦ βίου» (*De somniis* II, 145 Wendland). Ἐπίσης ὁ Ἰώσηπος ὁμιλεῖ διὰ τὰ «εὐσεβείας ἀγωνίσματα» (*Ἀρχαιολ.* 17, 150). Εἰς δὲ τὴν Π. Δ. καλοῦνται «ἀρετῆς ἀγωνισταὶ» οἱ υἱοὶ Μακκαβαῖοι (Μακκαβ. Δ', 12, 15). Ὁ Ἔσδρας λέγει ὅτι «ὁ λογισμὸς εἶναι ἀνταγωνιστῆς τῶν παθῶν» (*Ἔσδρ.* 7, 92), καὶ ὄλος ὁ βίος εἶναι κατ' αὐτὸν συνεχῆς καὶ ἀδιάλειπτος ἀγών. Κατὰ τὸ βιβλ. Δ', 13, 15 τῶν Μακκαβαίων: «μέγας γὰρ ψυχῆς ἀγὼν καὶ κίνδυνος ἐν αἰωνίῳ βασάνῳ κείμενος τοῖς παραβᾶσιν τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ» πρόκειται. Κατὰ δὲ τὴν Σοφίαν Σολομῶντος 4, 2 ἡ ἀρετὴ «καὶ ἐν τῷ αἰῶνι στεφανηφοροῦσα πομπεύει / τὸν τῶν ἀμιάντων ἄθλων ἀγῶνα νικήσασα». Καὶ πάλιν εἰς τὸ Δ' βιβλίον τῶν Μακκαβαίων 13, 14 συνιστᾶται εἰς τοὺς ὑπὲρ τῶν πατρίων ἀγωνιζομένους, «γενναίως ἀγωνίσασθαι μέχρι θανάτου περὶ νόμων, ἱεροῦ, πόλεως, πατρίδος, πολιτείας», κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Μουσσέως. Τέλος ἡ Σοφία Σειραχ ἐντέλλεται εἰς πάντα ἀγωνιζόμενον, λέγουσα: «ἕως θανάτου ἀγώνισαι περὶ τῆς ἀληθείας, / καὶ Κύριος ὁ Θεὸς πολεμήσει ὑπὲρ σοῦ» (Σοφ. Σειρ. 4, 28).

11. Θὰ μὲ ἀπέλιπεν ὁ χρόνος, ἂν ἤθελον νὰ ἐκθέσω καὶ μόνον

περιληπτικῶς τὴν ἐρμηνείαν καὶ ἀξιολόγησιν τοῦ πολυσήμου τῆς ἐννοίας τοῦ ὄρου «ἀγών» πὸν δίδει ἡ Κ. Δ. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος περισσότερον τῶν ἄλλων ἱερῶν συγγραφέων διηρημήνευσε τὴν ἐννοιαν τοῦ «ἀγῶνος». Ὅλιγα ἐξ αὐτοῦ ἀναφέρομεν καὶ μόνον δείγματος χάριν. Ἄγών κατὰ τὸν Παῦλον εἶναι ἡ ἐν Χριστῷ ἐπίτευξις τῆς τελειότητος. Ἀγωνιζόμεθα, λέγει, «ἵνα παραστήσωμεν πάντα ἀνθρωπον τέλειον ἐν Χριστῷ· εἰς ὃ καὶ κοπιῶ ἀγωνιζόμενος κατὰ τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ τὴν ἐνεργουμένην ἐν ἐμοὶ ἐν δυνάμει» (Κολ. 1, 29). Ἀναμένει δὲ τὸν στέφανον τῆς ἐπιβραβεύσεως τῶν ἀγῶνων του ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Εὐαγγελίου Του μετὰ θάνατον. Λέγει: «τὸν καλὸν ἀγῶνα ἠγωνισμαι, τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴν πίστιν τετήρηκα, λοιπὸν ἀπόκειται μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος» (Β' Τιμ. 4, 7 ἐ.). Ὠραιοτάτα ὁμιλεῖ ὁ Παῦλος καὶ εἰς τὴν πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολὴν του περὶ τοῦ «νέφους τῶν μαρτύρων» τῆς Πίστεως καὶ τῆς Ἀληθείας, λέγων (Ἑβρ. 11, 33-34): «οἱ διὰ Πίστεως κατηγωνίσαντο βασιλείας, εἰργάσαντο δικαιοσύνην, ἐπέτυχον ἐπαγγελιῶν, ἔφραξαν στόματα λεόντων, ἔσβεσαν δύναμιν πυρός, ἔφυγον στόματα μαχαίρας, παρεκβολὰς ἔκλιναν ἀλλοτρίους»!

* * *

12. Πέραν τοῦ ἐνδιαφέροντος διὰ τὸ πολυσήμου τῆς ἐννοίας τοῦ «ἀγωνίζεσθαι», ἀπέβλεπον συγχρόνως εἰς τὸ νὰ ἐμφανίσω τὴν ἐνδοξον φυλὴν τῶν Ἑλλήνων ἤδη ἀπ' ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς ἐπιδιδομένην καὶ ἀσκουμένην εἰς ἐπιτεύγματα ὄχι ἀπλῶς ἀγωνισμάτων καὶ ἀθλητικῶν ἀσκήσεων, ἀλλὰ πρὸ πάντων μορφώσεως καὶ ἀναπτύξεως ἥρωικῶν μορφῶν καὶ κατὰ τὸ σῶμα καὶ κατὰ τὸ πνεῦμα εἰς τοὺς Νέους, ὥστε νὰ εἶναι ἔτοιμοι ν' ἀγωνίζονται κατὰ τῶν πάσης φύσεως ἀντιξοοτήτων τοῦ βίου, ἀλλὰ πρὸ παντός νὰ καταστοῦν ἱκανοὶ νὰ ὑπερμαχήσουν τῶν παντοειδῶν ἐπιθέσεων τῶν ἀντιπάλων καὶ τῶν ἐχθρικῶς διακειμένων. Διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τοὺς Ἑλληνας καὶ τότε καὶ σήμερον καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας—καὶ τοῦτο καλὸν εἶναι νὰ τὸ γνωρίζουν οἱ οἰοιδήποτε κατὰ καιροὺς ἐπιβουλευόμενοι τῶν ἐλευθεριῶν των φανεροὶ ἢ ὑπουλοὶ

ἐχθροὶ — διὰ τὴν Ἑλλάδα λέγω καὶ τοὺς Ἑλληνας ὅλων τῶν ἐποχῶν καὶ τῶν γενεῶν, αὐτὸ τὸ παρελθὸν ἐδημιούργησεν ἱστορικοὺς κανόνας καὶ βιώματα, τὰ ὁποῖα ζωοποιοῦν τὸ Ἔθνος καὶ τὰ ὁποῖα εἶναι ἰσχυρότερα ἀπὸ κάθε ἄλλον ὕλικόν ὑπολογισμόν μειώσεως τοῦ ἀγωνιστικοῦ των φρονήματος. Ἡ ἐθνικὴ Παράδοσις κάμνει τὸν ἀδύνατον, ἰσχυρὸν τὸν ἀσθενῆ, δυνατὸν τὸν ταπεινόν, ἥρωα καὶ τὸν μικρὸν καὶ ἄσημον, μεγάλον καὶ θαυμαστόν!

* * *

13. Μεταφέρομαι τώρα εἰς τὰ καθ' ἡμᾶς. Τὸ ἀνωτέρω χωρίον ἢ μᾶλλον τὰ δύο τελευταῖα χωρία τοῦ ἀποστόλου Παύλου θὰ ἠδύναντο νὰ λεχθῶσι καὶ διὰ τοὺς ἀγωνιστὰς τοῦ Ἐπους τῶν Ἡπειρωτικῶν βουνῶν τοῦ 1940 καὶ 1941. Ὁ Πίνδαρος λέγει: «Γλυκὸν δὲ πόλεμος ἀπείροισιν, ἐμπείρων δέ τις / ταρβεῖ προσιόντα νιν καρδίᾳ περισσῶς»! Δηλαδή: «διὰ τοὺς μὴ ἔχοντας πείραν εἶναι γλυκὸς ὁ πόλεμος, ἀλλ' ὅποιος ἔχει τούτου πείραν / ἀποστρέφεται παντελῶς καὶ μὲ ὄλην τὴν ψυχὴν του πλησιάζοντα τοῦτον»! Εἶχε πείραν ὁ μέγας οὔτος ἀνὴρ, ὁ πατὴρ τῆς λυρικῆς ποιήσεως, ὁμιλῶν οὕτω πως διὰ τοὺς Ἑλληνας. Διότι οἱ Ἑλληνες κατὰ τὴν μακροαῖωνα Ἱστορίαν των οὐδέποτε ἐπεχείρησαν κατακτητικὸς πολέμους, ἀλλὰ πάντοτε πρὸς ἄμυναν καὶ διασφάλισιν τῆς ἐλευθερίας των. Τοῦτο δέ, διότι ἐθεώρουν τὸν πόλεμον κᾶτι τὸ ἀποτρόπαιον καὶ ἀπάνθρωπον. Ἀφ' ὅτου μάλιστα ὁ Χριστιανισμὸς ἐκυρίευσεν τὰς ψυχὰς τῶν Ἑλλήνων καὶ παρήγγελλε τὸ «μετὰ πάντων εἰρηνεύετε» (Ρωμ. 12, 18) καὶ «εἰρηνεύετε ἐν ἀλλήλοις» (Μάρκ. 9, 50) καὶ «ἐν ἑαυτοῖς» (Α' Θεσ. 5, 13), οἱ Ἑλληνες χριστιανοὶ ἀπεδείχθησαν εἰρηνοποιοί, ἀνεκτικοὶ ἔναντι ἀκόμη καὶ τῶν μισούντων καὶ διωκόντων αὐτούς. Εἶχε λοιπὸν δίκαιον καὶ ὁ δεινὸς τῆς Ἀλεξανδρινῆς Σχολῆς συγγραφεὺς Κ λ ή μ η ς († μετὰ τὸ 212) νὰ χαρακτηρίζη τοὺς Ἑλληνας χριστιανούς, ὡς ἀποτελοῦντας «χορὸν εἰρήνης», «λαὸν σὺφρονα», «ψάλλοντα ὁμοῦ τὸν Θεὸν τῆς εἰρήνης» (Παιδ. 3, 101, 3). Καὶ πράγματι οἱ Ἑλληνες εἴμεθα φύσει εἰρηνικὸς λαὸς καὶ ἀγαπῶμεν τὸν εἰρημικὸν καὶ ἡσύχιον βίον. Ἄλλ' ὅταν οἱ ἐξωτερικοὶ

ἐχθροὶ ἀπειλήσουν τὰ ὄσια καὶ τὰ ἱερὰ τῆς Πατρίδος ἡμῶν, τότε μεταβαλλόμεθα εἰς λέοντας καὶ ἐπιπίπτομεν κατὰ τῶν ἀδικούντων καὶ ἐπιτιθεμένων καθ' ἡμῶν, χωρὶς νὰ ὑπολογίζωμεν τίποτε ἐκ τῶν ἐπιγείων ἀγαθῶν, παρὰ μόνον πῶς θὰ σώσωμεν τὴν κινδυνεύουσαν Πατρίδα μας.

14. "Ὅταν λοιπὸν οἱ Ἕλληνες εὗρεθῶν ἐν κινδύνῳ, ὅταν βάρβαρος ἐχθρὸς ἐπιβουλεύεται τὰ ἔθνικά του δίκαια, τότε συνειδητοποιεῖ τὸ Πανελλήμιον ἐν ὁμοφυχίᾳ καὶ ἀποφασιστικότητι τὴν ἀνυπολόγιστον ἀξίαν τοῦ ἀγαθοῦ τῆς Ἑλευθερίας καὶ τῆς Πατρίδος! Τότε οἱ φύσει εἰρηνικοὶ Ἕλληνες μεταβάλλονται πάραυτα εἰς δυσκαταγωνίστους ἥρωας! Ἀψηφοῦν κινδύνους, θυσίας, θλίψεις, ταλαιπωρίας καὶ κακοπαθείας πάσης μορφῆς! Καὶ ἀγωνίζονται μεθ' ὁρμῆς καὶ ἀποφασιστικότητος, οἷονεὶ μεταβαλλόμενοι εἰς ἀκαταμαχῆτους Ἡρακλεῖς καὶ θαυμαστοὺς Ἀχιλλεῖς, λησμονοῦντες τὰς διαιρέσεις, τοὺς ἀνταγωνισμοὺς καὶ τὰς πάσης μορφῆς ἀντιθέσεις των. Τὰ ἥρωικὰ δὲ ταῦτα κατορθώματα ὑπομιμνήσκει εἰς ἡμᾶς καὶ ἡ σημερινὴ ἔθνικὴ ἐπέτειος τῆς 28ης Ὀκτωβρίου τοῦ 1940/41.

15. Ὁ ἥρωισμὸς τῶν Ἑλλήνων τοῦ 1940 ἀπεδείχθη μεγαλοουργῶν τὴν στιγμὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπέισθησαν οἱ Ἕλληνες ὅτι ἡ ἐχθρικὴ ἐπίθεσις ἦτο καὶ ἀδικος καὶ κατακτητικὴ! Ἐπέισθησαν οἱ Ἕλληνες ὅτι ἡ ἐχθρικὴ ἐπίθεσις οὐδὲν ἠθικὸν ἔρεισμα εἶχε. Τὸ γεγονός δὲ τοῦτο ἤγνωσε τὸ Ἔθνος ἀπὸ τοῦ ἀνωτάτου Ἀρχοντος μέχρι καὶ τοῦ ἀσημοτάτου πολίτου. Γέροι καὶ Νέοι, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ἀξιωματοῦχοι καὶ μὴ ἐν μιᾷ φωνῇ ἀπήντησαν εἰς τὸν ἰταμὸν ἐχθρὸν τὸ γνώριμον σπαρτιατικὸν κέλευσμα: «μολὼν λαβὲ» καὶ μετὰ τὸ ἱστορικὸν Ὅχι! Ἡνωμένον λοιπὸν τὸ Ἔθνος ἠγέρθη σύσσωμον καὶ ἀνέλαβε τὸν τιτάνειον ἀγῶνα κατ' ἀριθμητικῶς ἀσυγκρίτως πολυπληθέστερου καὶ ἀρτιώτατα ἐξωπλισμένου ἐχθροῦ, ἐν τῇ ἀκραδάντῳ πεποιθήσει ὅτι ἐμάχετο ὑπὲρ τοῦ δικαίου καὶ ὑπὲρ τῶν εὐγενεστερῶν πολιτιστικῶν καὶ πνευματικῶν του κατακτήσεων!

16. Οἱ Ἕλληνες λοιπὸν ἓνα ἀγῶνα γνωρίζομεν, τὸν ἀγῶνα διασφαλίσσεως τῆς Ἑλευθερίας μας! Καὶ τῆς διατηρήσεως τῶν

δρίων, ἅτινα ὁ Θεὸς καὶ ἡ ἱστορία τῶν προγόνων μας καθώρισαν ὡς ἰδιαίτερον χῶρον ζωῆς καὶ δράσεως ἡμῶν. Τὸν χῶρον, τὸν ὁποῖον διὰ ποταμῶν αἱμάτων διησφαλίσαμεν. Διὰ τὸ ὑπέρτατον λοιπὸν ἀγαθὸν τῆς Ἑλευθερίας ἠγωνίσθημεν καὶ ἀγωνιζόμεθα πάντοτε οἱ Ἑλληγες. Τὸ ἀγαθὸν τῆς Ἑλευθερίας, τὸ ὁποῖον ὕμνησαν ὅλοι οἱ σοφοὶ τῆς κλασσικῆς Ἀρχαιότητος, ἐξῆρεν ὑπὲρ πάντα ὁ Χριστιανισμὸς καὶ οἱ σύγχρονοι ἄνθρωποι ἀνόψωσαν εἰς τὴν κορυφὴν τῶν ἀνθρωπίνων ἀγαθῶν καὶ κατέστησαν θεμέλιον τῆς στηρίξεως τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων. Τὴν Ἑλευθερίαν, ἣτις θεωρεῖται ὡς τὸ ἄκρον ἄωτον τῶν ἐφετῶν, διότι ἐξ αὐτοῦ ἐξαρτῶνται καὶ τὸ εὖ ζῆν καὶ τὸ εὖ πράττειν καὶ τὸ εὖ διανοεῖσθαι! Τὴν Ἑλευθερίαν, διὰ τῆς ὁποίας διασφαλίζεται ἡ τιμὴ, ἡ ζωὴ καὶ διασώζονται ὅλα τὰ ἀγαθὰ τῆς ἀνθρωπίνης δραστηριότητος καὶ καλλιεργεῖται ἡ πρόοδος καὶ ἡ εὐημερία τῶν ἀνθρώπων καὶ προάγεται ἡ κοινωνία.

17. Ἑλευθερία! Τὸ γλυκὸν καὶ προᾶγμα καὶ ὄνομα! Ἑλευθερία τὸ τῶν πάντων καλλώπισμα καὶ μελέτημα, ἵνα κατὰ τὸν Γρηγόριον τὸν Θεολόγον εἶπω! Ἑλευθερία! Τὸ πολυτιμότεον ἀγαθόν, τὸ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δοθὲν εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ πρὸ τοῦ ὁποίου εἰς δευτέραν μοῖραν τάσσονται πάντα τὰ λοιπὰ ἀγαθὰ, ἀκόμη καὶ αὐτὴ ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου. Ἑλευθερία! Ἐννοια καθ' ἑαυτὴν ἀπλή, ἀλλ' ἐν τῇ περιεκτικότητί της πολλὰ σημαίνουσα. Ἐξ οὗ καὶ ποικίλαι ἐρμηνεῖαι ἐδόθησαν ὑπὸ τῶν σοφῶν, ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος μέχρι σήμερον. Ὁ Πλάτων κραυγάζει: «Ἑλευθερία ἡγεμονία βίου· αὐτοκράτεια ἐν παντί· ἐξουσία τοῦ καθ' ἑαυτὸν ἐν βίῳ· ἀφειδία ἐν χρήσει καὶ ἐν κτήσει οὐσίας» (Ψευδοπλ., Ὅροι 412δ). Καὶ περαιτέρω: «ἐλευθερον τὸ ἄρχον ἑαυτοῦ» (415α). Ὁ Ἀριστοτέλης πάλιν, μεταξὺ τῶν πολλῶν ἐννοιῶν, τὰς ὁποίας ἀποδίδει εἰς τὸ πολὺσημον τῆς ἐννοίας τοῦ ὄρου τούτου, χαρακτηρίζων εἰδικῶς τὴν πολιτικὴν ἐλευθερίαν, λέγει ὅτι αὕτη εἶναι «ἐλευθέρων καὶ ἴσων ἀρχή» (Πολιτ. I, 2, σ. 1255β 20). Ἀλλαχοῦ πάλιν ὁ πάνσοφος

οὗτος καὶ μεγαλοφυῆς ἀνὴρ, λέγει ὅτι Ἐλευθερία εἶναι «τάξις, νόμος» (Πολιτ. ΙΙΙ, 11, σ. 1287α 18).

18. Δὲν εἶναι πρόθεσις ἡμῶν νὰ λεπτολογήσωμεν ἐπὶ τοῦ πολυσήμου τῆς ἐννοίας τῆς Ἐλευθερίας. Ἀλλὰ καὶ δὲν δυνάμεθα νὰ μὴ ἐπισημάνωμεν τὸ πόσον νεωστὶ παρηρμηγεύθη καὶ ἡ ἀπλῆ ἐν τῇ οὐσίᾳ τῆς ἐννοια τῆς Ἐλευθερίας. Ἦδη ὁ σοφώτατος Πλάτων χαρακτηρίζει «πονηρὰν ἀναισχυντίαν τὴν διὰ τινος ἐλευθερίας ἀποτετολμημένην» κακὴν προᾶξιν, ἀντίθετον τοῦ Νόμου (Νόμ. ΙΙΙ, 701α/β). Καὶ ὁ Ἰσοκράτης θεωρεῖ, ὅτι ἡ κακὴ ἀγωγή τοῦ πολίτου ἔχει ὡς ἀποτελεσμα τὸ «ἠγεῖσθαι τὴν μὲν ἀκολασίαν δημοκρατίαν, τὴν δὲ παρανομίαν ἐλευθερίαν, τὴν δὲ παρησίαν ἰσονομίαν, τὴν δ' ἐξουσίαν τοῦ ταῦτα ποιεῖν εὐδαιμονίαν»! (Ἰσοκρ. 7, 20). Ὁ Πλάτων καὶ πάλιν ἀποφθεγματικῶς ἀποφαίνεται, λέγων: «Θεὸς δὲ ἀνθρώποις σῶφροσι νόμος, ἄφροσι δὲ ἠδονή»! (Πολιτ. 355α). Ὁ Διογένης ὁ Λαέρτιος ἐλευθέρου ἐχαρακτήρισε τοὺς σοφοὺς καὶ συνετούς, τοὺς δὲ «φάβλους» δούλους (VII, 121) καὶ ἐπάγεται: «Εἶναι γὰρ τὴν ἐλευθερίαν ἐξουσίαν αὐτοπραγίας, τὴν δὲ δουλείαν στέρησιν αὐτοπραγίας· εἶναι δὲ καὶ ἄλλην δουλείαν τὴν ἐν ὑποτάξει, καὶ τρίτην τὴν ἐν κτήσει τε καὶ ὑποτάξει, ἣ ἀντιτίθεται ἡ δεσποτεία, φάβλη οὖσα καὶ αὐτή». Ὁ ἄνθρωπος ἐν ἔχει ἀκώλυτον καὶ ἀνανάγκαστον, τὴν προαίρεσιν, λέγει ὁ Ἐπίκτητος: «ἄνθρωπε, προαίρεσιν ἔχεις ἀκώλυτον φύσει καὶ ἀνανάγκαστον» (Ἐπικτ., Διατρ. Ι, 1, 12). Ἐπομένως «... εἰὰν θέλῃς, ἐλεύθερος εἶ· εἰὰν θέλῃς», ἀλλ' ἐφ' ὅσον «πάντα κατὰ γνώμην ἔσται ἅμα τὴν σὴν καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ» (Ἐπικτ., Διατρ. ΙΙ, 15, 1).

* * *

19. Ἀγῶνες ἠθικοὶ εἶναι καὶ ὀνομάζονται ὅσοι ἀναλαμβάνονται ὑπὲρ τῆς Ἐλευθερίας, ὑπὲρ τῆς δικαιοσύνης, ὑπὲρ τῆς Πίστεως καὶ ὑπὲρ τῆς Πατρίδος, καὶ ὡς λέγεται

περιεκτικῶς, ὑπὲρ Βωμῶν καὶ Ἑσπιῶν! Ὑπὲρ τῶν εὐγενῶν τούτων Ἀρχῶν οἱ Ἕλληνες ἐπολέμησαν πάντοτε. Ὑπεράνω τῶν τρικυμιῶν τοῦ βίου καὶ τῶν ἀναριθμῆτων κακῶν, τὰ ὁποῖα ἐπισωρεῖει ὁ πόλεμος, ὑφοῦται εἰς τὴν ψυχὴν τῶν Ἑλλήνων ἢ πρὸς τὸν Θεὸν Πίστις ἐν τῷ καιρῷ τοῦ πολέμου. Οὐδέποτε ἄλλοτε ἢ Ἐκκλησία εἶναι τόσον ἐγγὺς τῶν ἀγωνιζομένων τέκνων της, ὅσον ἐν καιρῷ πολέμου! Καὶ ἢ πρὸς τὸν Θεὸν Πίστις διαλύει πάραντα τοὺς φόβους, τοὺς δισταγμοὺς καὶ τὰς ἀμφιβολίας καὶ ἐμφυτεύει ἐντὸς μας τὴν μεγαλοψυχίαν ἐκείνην, ἢ ὁποῖα μᾶς κάμνει νὰ ὑπομένωμεν τὰ πάνδεινα ἐν καρτερίᾳ καὶ νὰ ἀναδεικνυώμεθα ἀληθεῖς ἥρωες, ἐγείροντες τρόπαια καὶ ἀψηφοῦντες τὸν θάνατον! Καὶ ὡς λέγει ὁ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης εἰς τὴν «Ἱστορικὴν Βιβλιοθήκην» του: «... ὑποληπτέον, λέγει, τὴν προφητικὴν τῆς Ἀληθείας Ἱστορίαν, τῆς ὅλης Φιλοσοφίας οἰονεὶ μητρόπολιν οὔσαν», διότι αὕτη «τοῖς δι' ἀρετὴν περιποιησαμένοις δόξαν αἱ πράξεις ἅπαντα τὸν αἰῶνα μνημονεύονται, διαβοώμεναι τῷ θειοτάτῳ τῆς Ἱστορίας στόματι» (Διοδ. Σικελ., Βιβλ. Ἱστορ. I, 4, 5 ἑ. ἔκδ. Frid. Vogel, Teubner 1888). Ὅπως ἀκριβῶς ἐγένετο καὶ διὰ τοὺς ἀγωνιστὰς τῆς 28ης Ὀκτωβρίου τοῦ 1940 καὶ ὕστερον κατὰ τὴν ἐπάρατον ἐχθρικὴν κατοχὴν! Ἡ 28 Ὀκτωβρίου τοῦ 1940 ἔδωκε λοιπὸν εἰς τοὺς ἀδικουμένους Ἕλληνας τὴν ἀπαιτουμένην ῥώμην τῆς ψυχῆς, ὥστε νὰ δυνηθοῦν νὰ διαλύσουν τοὺς φόβους καὶ νὰ ἀνθέξουν εἰς τὰς δυσπεριγράπτους στερήσεις, τοὺς κινδύνους, τὰς θλίψεις καὶ τὰς ἀγωνίας!

20. Εἶναι τόσον γνωστὰ καὶ μυριόλεκτα πάντα ταῦτα, ὥστε θὰ ἐθεωρούμην ὡς κομίζων γλαῦκα εἰς Ἀθήνας, ἂν ἠρίθμουν ἀπλῶς τοὺς ἐπαίνους καὶ τὰ ἐγκώμια καὶ τοὺς ὕμνους, τοὺς ὁποίους τὰ ἔθνη τῆς γῆς — μηδὲ καὶ τῶν ἐχθρικῶν ἐξαιρουμένων —, ἀφιέρωσαν τότε εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰ ἥρωικά τέκνα της! Ἀλλὰ πόσον γρήγορα λησμονοῦνται οἱ ἐπαινοί, ὅταν παρέλθῃ ὁ κίνδυνος! Εἶναι πάντως ὠφέλιμον καὶ χρήσιμον ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν νὰ ὑπενθυμίζωμεν εἰς τοὺς ἰσχυροὺς τῆς γῆς, ἀλλὰ καὶ εἰς ἡμᾶς αὐτούς, ὅτι καὶ ὁ μικρὸς Δαβὶδ ἐνί-

κησε κάποτε τὸν Γολιάθ καὶ ἡ νίκη τοῦ ἑνὸς κατέστη νίκη τοῦ συνόλου. Ἐπὶ τοῦτο ἐπετεύχθη, διότι οἱ λαοὶ ποῦ συνεμάχησαν κατὰ τὸν τελευταῖον πόλεμον, ἐπίστευον ἐπὶ τὸν ἠθικὸν παράγοντα, ἦτοι ἐπὶ τὸ δίκαιον τοῦ ἀγῶνός των. Ἀλλοίμονον ἂν οἱ λαοὶ ἀπογοητευθέντες ἐκ τοῦ προσφάτου παρελθόντος, κινηθοῦν πρὸς νέους ἀγῶνας ἄνευ ἠθικοῦ ἔρματος καὶ μὲ τὴν ψυχὴν πεπληρωμένην ἀπὸ πικρίαν καὶ ἀπογοήτευσιν. Οἱ ἐνθουσιασμοὶ γεννῶνται, ὅταν ἐπικρατῇ ἀπόλυτος πεποίθησις ἐπὶ τὸ δίκαιον καὶ τὴν ἠθικὴν τοῦ ἀγῶνος.

21. Ἡ 28 Ὀκτωβρίου τοῦ 1940 ἄς ἀποτελέσῃ δι' ἡμᾶς καὶ σήμερον ἄριστον παράδειγμα ἡρωισμοῦ καὶ αὐτοθυσίας. Ἐπειδὴ ἀναμιμνησκόμεθα ὅτι ὅσα ἄριστα καὶ θαυμαστά ἐπετελέσθησαν τότε, ὠφείλοντο εἰς τὸν δίκαιον Θεὸν πρωτίστως, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἀποφασιστικότητα ὅλων τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν βεβαιότητα ὅτι ἠγωνίζοντο ἐν ἀμύνη εὐρισκόμενοι καὶ ὅτι τὸ δίκαιον καὶ ἡ ἠθικὴ ἦτο μὲ τὸ μέρος των. Τὰ ἡρωικὰ κατορθώματα τοῦ 1940 καὶ ὕστερον ὠφείλοντο πρὸ παντὸς καὶ εἰς τὴν προετοιμασθεῖσαν καὶ ἐπιτευχθεῖσαν ἐνότητα καὶ ὁμοφυχίαν τῶν Ἑλλήνων! Καὶ σήμερον ἄμεσοι ἢ ἔμμεσοι ἀπειλαὶ ἢ καὶ πιέσεις πολὺπλευροὶ ἀσκοῦνται, μὲ ἀπροβλέπτους διὰ τὸ μέλλον τοῦ ἔθνους ἡμῶν συνεπείας! Ἐπειδὴ προετοιμάσωμεν λοιπὸν ἑαυτοὺς καὶ ἄς παύσωμεν τὰς διαιρέσεις. Καλούμεθα καὶ σήμερον εἰς περισυλλογὴν, ὥστε νὰ δημιουργήσωμεν ὅλας ἐκεῖνας τὰς προϋποθέσεις, αἱ ὁποῖαι θὰ μᾶς παράσχουν τὰ μέσα ἀνανεώσεως τῶν γενναίων ἀποφάσεων, τὰς ὁποίας εἴμεθα πάντοτε οἱ Ἕλληνας συνειθισμένοι νὰ λαμβάνωμεν εἰς ἐποχὰς ἐπικινδύνους. Ὅπως καὶ κατὰ τὴν 28ῃν Ὀκτωβρίου τοῦ 1940, καλούμεθα καὶ σήμερον εἰς συναδελφικὴν ἔνωσιν καὶ εἰς ὁμόνοιαν, ὥστε νὰ ἀποτελέσωμεν ἀδιάσπαστον ἀδελφικὴν ἐνότητα. Μόνον οὕτω πως θὰ δυνηθῶμεν νὰ προετοιμάσωμεν ἑαυτοὺς διὰ τυχὸν μελλοντικὸν κίνδυνον. Ὀπλιζόμενοι δὲ μὲ τὰ χαλύβδινα ὄπλα τῆς φιλοπατρίας ποῦ φύσει ἔχομεν πάντες οἱ Ἕλληνας καὶ ἐνούμενοι ἐν μιᾷ ψυχῇ καὶ καρδίᾳ, οὐδένα ἔχομεν νὰ φοβηθῶμεν! Ὅπως ἀπεδείξαμεν καὶ κατὰ τὴν 28ῃν Ὀκτωβρίου τοῦ 1940, οὕτω πως καὶ σήμερον

εἴμεθα ἔτοιμοι ὁμονοοῦντες νὰ διακηρύξωμεν ὅτι δὲν πτοοῦμεθα ἐνώπιον τοῦ οἰουδήποτε πολυπληθεστέρου ἐχθροῦ.

Νομίζω ὅτι σήμερον, εἴπερ ποτὲ καὶ ἄλλοτε οἱ στίχοι τοῦ Θουρίου τοῦ ἔθνομάρτυρος ἥρωος Ρήγα Φεραίου ἀρμόζει νὰ ἀκουσθοῦν ἀπὸ ὅλους τοὺς Ἕλληνας, ὅπουδήποτε γῆς :

« Ὕς Ἀνατολὴ καὶ Δύση καὶ Νότον καὶ Βοριᾶ
γιὰ τὴν Πατρίδα ὅλοι νᾶχωμεν μιὰ καρδιά » !